

Київський університет імені Бориса Грінченка

ЧЕЧКО ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА

УДК 37.013.42:376-056.26:364-787.2-055.52:373.2](043.3)

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА БАТЬКІВ
ДІТЕЙ З ОСОБЛИВОСТЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ
В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

13.00.05 – соціальна педагогіка

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському університеті імені Бориса Грінченка, м. Київ.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Лях Тетяна Леонідівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної
роботи Інституту людини.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Алексєєнко Тетяна Федорівна,
Інститут проблем виховання НАПН України,
завідувач лабораторії соціальної педагогіки;

кандидат педагогічних наук
Соловйова Тетяна Геннадіївна,
Запорізькій національний університет,
доцент кафедри соціальної педагогіки.

Захист відбудеться 11 грудня 2018 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.133.01 у Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка (04212, м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13-Б).

Автореферат розісланий « ____ » листопада 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. А. Венгловська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реформування дошкільної освіти, що відбувається в Україні, актуалізує необхідність створення інклюзивного освітнього середовища, сприятливого для дітей з особливостями психофізичного розвитку, та забезпечення дієвої соціально-педагогічної підтримки їхніх батьків.

Основні положення соціально-педагогічної підтримки дітей з особливостями психофізичного розвитку та їхніх батьків окреслені у законах України: «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991), «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» (2000), «Про охорону дитинства» (2001), «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (2005), «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї» (2016), «Про освіту» (2017), «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» (2018); Указі Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013); розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про затвердження концепції соціальної адаптації осіб з розумовою відсталістю» (2004); постановах Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (2011), «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами» (2013).

У сучасній педагогічній науці різні аспекти соціалізації та інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку знайшли висвітлення в наукових працях Л. Байди, О. Безпалько, І. Богданової, З. Бондаренко, О. Василенко, М. Галагузової, І. Іванової, О. Рассказової, Н. Софій. Особливості реабілітації осіб з інвалідністю є предметом дослідження Т. Єжової, Т. Зозулі, О. Романчука, С. Толстоухової. Питання інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в освітній простір вивчали такі дослідники як: М. Войцехівський, С. Єфімова, А. Колупаєва, О. Мартиненко, Л. Міщик, О. Нагорна, Ю. Найда, О. Савченко, Л. Савчук, М. Сварник, Т. Скрипник. Технологічний аспект соціально-педагогічної роботи із сім'ями, які виховують дитину з інвалідністю, досліджено Р. Вайнолою, О. Денисюк, О. Івановим, А. Капською, А. Паливодою, Л. Тюттею. Основні парадигми й моделі в концептуалізації соціально-педагогічних основ підтримки сімей із дітьми з інвалідністю розкрито в роботах Т. Алексеєнко, Ю. Богінської.

Соціально-педагогічні чинники становлення особистості дитини з інвалідністю й особливості роботи з її батьками розкрито у монографіях та дисертаціях сучасних українських науковців: соціально-педагогічна підтримка батьків дітей раннього віку з особливими потребами (І. Макаренко); соціально-педагогічні засади роботи з батьками дітей з особливими потребами (Т. Соловйова); соціально-педагогічна робота з сім'ями, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями, в умовах реабілітаційного центру (Н. Грабовенко); теорія і практика соціально-педагогічної підтримки дітей з обмеженими можливостями в промисловому регіоні (В. Тесленко); соціально-педагогічна реабілітація дітей в спеціальних дошкільних закладах освіти засобами творчої гри (М. Тютюнник); соціально-педагогічні умови

інтегрування молоді з функціональними обмеженнями в сучасне середовище (Н. Мирошніченко); підготовка соціальних педагогів до інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку у середовище загальноосвітнього навчального закладу (Г. Першко); соціально-педагогічний патронаж сімей з розумово відсталими дітьми (Я. Юрків); соціально-педагогічні умови адаптації молодших школярів з особливими потребами до навчання в загальноосвітній школі (О. Василенко); організація соціально-педагогічної роботи з підлітками з особливими потребами в середніх навчальних закладах України (друга половина ХХ ст.) (С. Іноземцева). Проте саме соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах не була предметом системного дослідження.

Актуальність проблеми зумовлена також низкою *суперечностей* між:

- суспільним визнанням важливості створення належних умов для інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільні навчальні заклади та недостатнім усвідомленням батьками своєї ролі у цьому процесі;
- об'єктивною доцільністю соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку та реальним станом її забезпечення у дошкільних навчальних закладах;
- існуванням специфічних проблем батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку і нерозробленістю інструментарію для оцінювання їхніх потреб в умовах дошкільного навчального закладу.

Отже, актуальність означеної проблеми, її недостатня розробленість у сучасній педагогічній теорії та практиці, визначені суперечності зумовили вибір теми дисертаційної роботи – ***«Соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах».***

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до наукової теми Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка «Особистість в умовах суспільних трансформацій сучасної України» (державний реєстраційний номер 0116U002960).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 3 від 27.03.2014 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 4 від 29.04.2014 р.).

Варто зазначити, що в оновленому законі України «Про дошкільну освіту» зі змінами та доповненнями від 05.09.2017 р. № 2145-VIII словосполучення «дошкільний навчальний заклад» замінено на «заклад дошкільної освіти». Тому, враховуючи цей законодавчий акт, і, беручи до уваги, що закладам освіти потрібен час, аби пройти перереєстрацію відповідно до нових положень, вважаємо за доцільне у тексті дисертації залишити словосполучення «дошкільний навчальний заклад» як тотожний до «заклад дошкільної освіти» з використанням у наступних публікаціях та дослідженнях новонабутого визначення.

Мета дослідження – розробити та експериментально перевірити дієвість змісту, форм та методів соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження:**

1. Розкрити сутність і науково обґрунтувати теоретичні засади соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

2. Проаналізувати вітчизняні та зарубіжні практики соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

3. Здійснити оцінку потреб батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

4. Визначити критерії, показники та виявити рівні розвитку виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

5. Розробити змістово-методичне забезпечення соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах та перевірити його дієвість.

Об'єкт дослідження – процес соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Предмет дослідження – змістово-методичне забезпечення соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: основні положення сучасної філософії освіти (В. Кремень, В. Огнев'юк); соціально-педагогічної роботи (О. Безпалько, І. Зверева, Г. Лактіонова, Ж. Петрочко); педагогічної підтримки (Ш. Амонашвілі, О. Газман, Т. Титаренко); соціально-педагогічної підтримки (Т. Алексеєнко, О. Богінська, О. Іванов, О. Рассказова, Л. Романовська); соціально-педагогічної роботи із сім'єю, яка виховує дитину з особливостями психофізичного розвитку (І. Макаренко); духовно-моральних основ виховання (Г. Іванюк, Л. Хоружа); корекційної педагогіки (О. Мартинчук, Т. Скрипник); інтеграції дітей з інвалідністю в соціум (А. Колупаєва, Т. Сак, Н. Софій, Г. Першко, В. Тесленко); дитиноцентричний та особистісно орієнтований інклюзивний підходи.

Для розв'язання поставлених завдань дослідження використано комплекс **методів:** *теоретичні:* аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація, класифікація науково-теоретичних положень – для уточнення сутності базових понять дослідження, обґрунтування й характеристики порушень психофізичного розвитку, висвітлення питання нормативно-правового забезпечення дітей означеної категорії та їхніх батьків, визначення основних батьківських функцій, дослідження практик соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах; *емпіричні:* глибинне інтерв'ю, опитування та анкетування – для оцінки потреб батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах, визначення рівнів розвитку виховного потенціалу батьків; фокус-група – для оцінки ефективності експериментальної роботи; *педагогічний експеримент* (пілотний, констатувальний, формувальний та контрольний) – для обґрунтування і перевірки дієвості змісту, форм та методів соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з

особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах; *статистичні*: методи математичної статистики для узагальнення результатів експериментальної роботи, обчислення статистичних показників і перевірки достовірності результатів емпіричного дослідження (критерій t-Ст'юдента).

Експериментальна база дослідження: дошкільні навчальні заклади м. Києва № 280, 611, 662, 590, «Центр розвитку дитини «Я+сім'я»; комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) комбінованого типу № 4 «Теремок» Кіровоградської міської ради»; Полтавський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) компенсуючого типу № 78 «Пізнайко» Полтавської міської ради Полтавської області.

Дослідно-експериментальною роботою було охоплено 282 особи, із них 247 батьків 235 дітей з особливостями психофізичного розвитку (7 дошкільних навчальних закладів); 35 вихователів-методистів.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: *вперше* комплексно та цілісно висвітлено тему соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах; узагальнено вітчизняні та зарубіжні практики соціально-педагогічної підтримки батьків у контексті проблеми дослідження; визначені поняття «соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільному навчальному закладі», «розвиток виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільному навчальному закладі»; обґрунтовано змістову структуру соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах, що містить алгоритм такої підтримки; розроблено критерії розвитку виховного потенціалу батьків (когнітивний, мотиваційний, практично-діяльнісний), рівні (початковий, ситуативний, середній, оптимальний) та показники; розроблено та обґрунтовано змістово-методичне забезпечення соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах; *уточнено* поняття «діти з особливостями психофізичного розвитку», «оцінка потреб батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах»; функціонально-рольовий репертуар соціального педагога; *подальшого розвитку набули* зміст, форми та методи розвитку виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні та впровадженні змістово-методичного забезпечення соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах, що містить: комплексну програму соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах; форми та методи соціально-педагогічної підтримки батьків з розвитку виховного потенціалу; діагностичний інструментарій для визначення рівнів розвитку виховного потенціалу таких батьків; форми організації та фіксації результатів соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

Результати дисертації можуть бути використані соціальними педагогами дошкільних навчальних закладів; закладами вищої освіти у розробленні змістових модулів навчальних дисциплін «Соціальна педагогіка», «Технології соціально-педагогічної діяльності», «Соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з інвалідністю» для студентів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) освітніх рівнів спеціальності «Соціальна робота».

Результати дослідження **впроваджено** в практику роботи дошкільних навчальних закладів м. Києва: дошкільного навчального закладу № 611 (довідка № 21 від 31.05.2017), «Центру розвитку дитини «Я+сім'я» (довідка № 02/17 від 08.06.2017), дошкільного навчального закладу № 590 (довідка № 14 від 08.06.2017), дошкільного навчального закладу № 280 (довідка № 15 від 09.06.2017), дошкільного навчального закладу № 662 (довідка № 5 від 09.06.2017), комунального закладу «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) комбінованого типу № 4 «Теремок» Кіровоградської міської ради» (довідка № 83/01-13 від 08.06.2017), Полтавського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) компенсуючого типу № 78 «Пізнайко» Полтавської міської ради Полтавської області (довідка № 28/02-02-01 від 09.06.2017), комунального закладу «Центр соціальної реабілітації (денного догляду) дітей з інвалідністю» м. Кропивницький (довідка № 170 від 12.06.2017), громадської організації «Ми – друзі!» (довідка № 3 від 01.05.2018), громадської організації «В дитячих долонях» (довідка № 02/17 від 08.06.2017), у підготовці соціальних працівників Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка (акт № 132 від 30.03.2018), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 29/18 від 26.04.2018), Київського Інституту Бізнесу та Технологій (довідка № 116/18 від 12.06.2018).

Особистий внесок здобувача. Репрезентовані в дисертації наукові результати отримано автором самостійно. У статті «Сутність соціально-педагогічної підтримки особистості», опублікованій у співавторстві з Т. Лях, автором здійснено порівняльний аналіз наукових підходів до змісту поняття «соціально-педагогічна підтримка».

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та практичні результати роботи було представлено в доповідях на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Проблеми соціалізації та ресоціалізації особистості» (м. Луцьк, 2013), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2014, 2017), «Соціальна робота як правозахисна професія» (Чернівці, 2015), «Социально-педагогическая деятельность : сферы сотрудничества и взаимодействия» (Кострома, РФ, 2015), «Забезпечення якості вищої освіти: європейські й національні стандарти та індикатори» (Старобільськ, 2016), «Актуальні проблеми сучасної медичної психології» (Київ, 2016), «Наука сегодня: постулаты прошлого и современные теории» (Саратов, РФ, 2016), міжнародному конгресі «Інклюзія в новій українській школі: виклики сьогодення» (Київ, 2017); *всеукраїнських* – «Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки» (Київ, 2014), «Перші соціально-педагогічні читання імені Ірини Дмитрівни Зверєвої» (м. Київ, 2015), «Соціальне становлення особистості в умовах суспільних трансформацій: наукові підходи та сучасні

практики» (м. Київ, 2017), «Другі соціально-педагогічні читання імені І. Д. Звереві» (м. Київ, 2017), «Соціалізація особистості в умовах сучасних викликів» (м. Старобільськ, 2018); *міський* – «Освіта дітей з особливими освітніми потребами в місті Києві: основні досягнення та виклики» (Київ, 2016).

Результати дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка (2013–2017).

Публікації. Зміст і основні результати дослідження відображено в 14 публікаціях (із них 13 – одноосібні, 1 – у співавторстві), зокрема: 9 – у провідних фахових виданнях України (з них 2 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз), 1 – у зарубіжному науковому виданні, 4 – у збірниках науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (322 найменування, із них 27 іноземною мовою), 29 додатків на 115 сторінках. Дисертація містить 24 таблиці та 26 рисунків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 353 сторінки, із них 184 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь розробленості проблеми, її зв'язок із науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, теоретико-методологічну основу та методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію дослідження та впровадження його результатів, публікації автора, особистий внесок у роботах у співавторстві, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретичні та методичні засади соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку у дошкільних навчальних закладах»* – розкрито сутність базових понять дослідження; виокремлено класифікаційні ознаки щодо наукового визначення поняття «соціально-педагогічна підтримка батьків», її форм та функцій; досліджено зарубіжні практики соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

Аналіз наукових праць засвідчив, що донедавна спостерігалася полісемія у означенні дітей, які мають порушення розвитку («діти з вадами психофізичного розвитку (аномальні діти)», «діти з відхиленнями у психофізичному розвитку», «діти з обмеженими можливостями здоров'я», «діти з особливими освітніми потребами» (А. Колупаєва, О. Мартинчук); «дитина з обмеженнями здоров'я» (Л. Акатов, А. Капська) та ін. У вітчизняних законодавчих актах до вересня 2016 р. та наукових працях цю категорію дітей називали «діти з тяжкими порушеннями розвитку», «діти з особливими освітніми потребами», «діти з обмеженими можливостями здоров'я», «діти, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку», «діти з вадами фізичного та (або) розумового розвитку» та «діти з особливими освітніми потребами», «дитина-інвалід». Нині Україною

прийнято ряд законів, які регулюють означення категорій дітей, які мають порушення розвитку: «дитина з інвалідністю» («Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї» (2016), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (2017)) та «особа (дитина) з особливими освітніми потребами» («Про освіту» (2017) та «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» (2018).

Грунтуючись на дослідженнях та узагальненні теоретичних підходів (О. Безпалько, А. Колупаєва, О. Мартинчук, Г. Першко) уточнено поняття «діти з особливостями психофізичного розвитку». Визначено, що це особи віком від народження до 18 років, які мають порушення фізичного та (або) психічного здоров'я, спричинені екзо- та ендогенними чинниками і потребують системної медичної, психологічної та соціально-педагогічної підтримки.

Серед особливостей (порушень) психофізичного розвитку науковці Л. Акатов, О. Безпалько, І. Богданова, Т. Ілляшенко, О. Катаєва, О. Мартинчук, А. Обухівська, Г. Першко, О. Таранченко виділяють такі: порушення опорно-рухового апарату, порушення інтелектуального розвитку, емоційно-вольові порушення, розлади мовлення, порушення слуху, порушення зору, комплексні порушення психофізичного розвитку, хронічні соматичні захворювання.

Здійснено дефінітивний аналіз базових понять «підтримка», «педагогічна підтримка», «соціальна підтримка», «соціально-педагогічна підтримка». Встановлено, що нині поняття «соціально-педагогічна підтримка» все ще перебуває у стадії наукової розробки. Сучасні науковці його визначають як: систему заходів, що активізують соціально-педагогічну діяльність в соціальному середовищі (О. Гукаленко, Н. Чернуха); комплекс заходів педагогічного характеру, спрямованих на допомогу особі в кризовій ситуації (І. Кочерга, Н. Михайлова); діяльність соціального педагога з надання превентивної й оперативної допомоги дітям (Л. Мардахаєв, І. Одногулова); різновид процесів підтримки, посередництва та супроводу (С. Расчетіна).

Соціально-педагогічну підтримку батьків дослідники розглядають у різних аспектах: допомога сім'ї в її основних турботах (О. Баєнська, М. Ліблінг, О. Нікольська); формування педагогічної культури батьків (Н. Глуханюк, О. Нагорна); посередницька підтримка та координація дій різних служб (Н. Глуханюк); надання допомоги та адвокації особистості (Лела Б. Костін); підвищення обізнаності батьків із різних соціальних питань (М. Канацеліс, М. Уїлліс); комплексна допомога батькам медичного, правового, психолого-педагогічного та економічного характеру (А. Ревть).

З'ясовано, що розуміння батьківських функцій та врахування ступеня їх реалізації батьками є важливим фактором у плануванні й здійсненні їхньої соціально-педагогічної підтримки в дошкільних навчальних закладах. Основними батьківськими функціями є: комунікативна (забезпечення спілкування та взаємодії), виховна (передача соціального досвіду, умінь та навичок), соціальна (створення умов для соціального розвитку дитини), рекреативна (організація дозвілля), психологічного захисту (забезпечення відчуття емоційного захисту).

За результатами дослідження зарубіжних практик соціально-педагогічної підтримки батьків в Австралії, Угорщині, Ірландії, Німеччині та США доведено, що така підтримка надається від народження дитини з особливостями психофізичного розвитку на засадах взаємодії дошкільних навчальних закладів зі службами раннього втручання. Команда фахівців таких служб підтримує батьків до включення дитини в загальноосвітній навчальний заклад, будучи посередником між дошкільним навчальним закладом, школою, соціальними службами та іншими соціальними інституціями.

Соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільному навчальному закладі визначена як комплекс заходів фахівців міждисциплінарної команди закладу, що здійснюються у партнерській взаємодії з батьками та іншими соціальними інститутами з метою розвитку виховного потенціалу батьків задля подальшого забезпечення ними належних умов виховання, навчання та інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку у суспільство.

У **другому розділі** – *«Стан соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах України»* – досліджено особливості вітчизняних практик соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах; здійснено оцінку потреб та стану соціально-педагогічної підтримки таких батьків у дошкільних навчальних закладах; розроблено критерії, показники та виявлено рівні розвитку виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

За результатами аналізу практичного досвіду українських соціальних педагогів встановлено, що соціально-педагогічна підтримка батьків часто підмінюється соціально-психологічною та полягає у проведенні індивідуальних психологічних консультацій. Виявлено, що в дошкільних навчальних закладах наявна тенденція до злиття функцій соціального педагога та практичного психолога, залишається не розробленою система надання комплексної соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку, не налагоджено міждисциплінарну взаємодію фахівців таких закладів, а при плануванні роботи з батьками не здійснюється оцінка їхніх потреб.

У межах першого (пілотного) етапу констатувального експерименту було проведено серію глибинних інтерв'ю батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку з метою оцінки їхніх потреб. Вибірка складала 107 осіб (71 жінка та 36 чоловіків). Експериментальна робота проводилася на базі 7 дошкільних навчальних закладів різних типів міст Києва, Полтави та Кропивницького.

Визначено такі потреби батьків: інформаційно-просвітницька (щодо різних аспектів виховання і навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку, подальшої освіти, обізнаності у своїх правах та обов'язках, особливостей інтеграції в соціум), соціально-правова (щодо посередництва в отриманні різних видів соціальної допомоги; підвищення рівня обізнаності щодо соціального захисту дітей з особливостями психофізичного розвитку та їхніх батьків), психолого-педагогічна

(щодо підвищення рівня педагогічної культури; налагодження позитивного психологічного мікроклімату в сім'ї; формування толерантного ставлення до дітей з особливостями психофізичного розвитку у батьків здорових дітей).

На пілотному етапі дослідження для визначення стану соціально-педагогічної підтримки батьків дітей в дошкільних навчальних закладах проведено анкетування за допомогою Google-форми серед 35 вихователів-методистів 35 дошкільних навчальних закладів м. Києва, Київської, Львівської, Харківської, Миколаївської та Сумської областей. Встановлено, що у штаті більшості таких закладів відсутній соціальний педагог, а окремі функції соціально-педагогічної підтримки батьків частково реалізують практичні психологи та вихователі. Основними ж формами роботи з батьками є консультації та батьківські збори. Фахівцями не вивчаються потреби батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку, а їхня соціально-педагогічна підтримка здійснюється через несистемні заходи.

Отримані результати оцінки потреб батьків та стану організації соціально-педагогічної підтримки в дошкільних навчальних закладах дозволили визначити, що метою такої підтримки є *розвиток виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку*. Його визначено як комплекс заходів, що здійснюється міждисциплінарною командою фахівців дошкільного навчального закладу та спрямований на підвищення рівня знань, формування мотивації, умінь та навичок батьків задля забезпечення ними потреб дитини з особливостями психофізичного розвитку та якісного виконання батьківських функцій.

Ґрунтуючись на результатах проведеного глибинного інтерв'ю та визначених потребах батьків, узагальнюючи теоретичні підходи до визначення понять «соціально-педагогічна підтримка батьків», «виховний потенціал», «розвиток», визначено такі критерії та показники розвитку виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку: *когнітивний* (знання особливостей психофізичного розвитку дитини та специфіки виду порушення; потреб своєї дитини, методів їх оцінки; прав дитини з особливостями психофізичного розвитку та гарантій з боку держави щодо їх забезпечення; знання методів та інструментів ефективного виховання та розвитку дитини з особливостями психофізичного розвитку; функціонально-рольового репертуару фахівців дошкільного навчального закладу; інтеграції та інклюзії дітей з особливостями психофізичного розвитку, їх видів та шляхів; форм соціально-педагогічної підтримки батьків та фахівців, що її надають); *мотиваційний* (ставлення до розширення соціальних контактів дитини поза дошкільним навчальним закладом; взаємодії з фахівцями дошкільного навчального закладу з метою ефективного розвитку дитини; отримання знань, вдосконалення навичок щодо різних аспектів розвитку та соціального виховання дитини; об'єднання та взаємодії з іншими батьками в інтересах своїх дітей); *практично-діяльнісний* (уміння взаємодіяти з фахівцями та іншими батьками дошкільного навчального закладу; проводити розвивальні заняття з дитиною з особливостями психофізичного розвитку в домашніх умовах; володіння навичками захисту прав дитини з особливостями психофізичного розвитку; побудова спілкування з іншими членами сім'ї та їх залучення до виховання дитини; володіння навичками пошуку ресурсів для мобілізації та підтримки свого психоемоційного

стану). Охарактеризовано рівні розвитку виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах (початковий, ситуативний, середній, оптимальний) і розроблено авторський діагностичний інструментарій (тестові завдання «Мої знання», анкета «Моє ставлення», бланк самооцінки «Мої уміння та навички»).

За результатами другого етапу констатувального експерименту (2015-2016) за участі 140 батьків виявлено переважно початковий (39,41%) та ситуативний (35,47%) рівні розвитку виховного потенціалу респондентів. Менше констатовано середній (15,96%) та оптимальний (9,16%) рівні.

У **третьому розділі** – *«Змістово-методичне забезпечення соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах»* – здійснено обґрунтування змісту, форм та методів соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах; подано змістову структуру соціально-педагогічної підтримки цих батьків; проведено аналіз та оцінювання результатів експериментальної роботи, що дало змогу перевірити дієвість запровадженого змістово-методичного забезпечення соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

За результатами вивчення теоретичних доробків учених (В. Загвязинського, І. Зверєвої, Л. Котлова, Л. Мардахаєва, С. Пальчевського, З. Шевців) розглянуто зміст поняття «оцінка потреб» та класифікації потреб батьків. Встановлено, що до таких потреб належать: інтеграція сім'ї у соціум; психологічна, інформаційна, соціально-правова, матеріальна підтримка; допомога у вихованні дітей та отримання ними освіти; допомога у створенні гармонійних стосунків між членами сім'ї.

Теоретичний аналіз проблеми дослідження та результати констатувального експерименту дозволили уточнити поняття «оцінка потреб батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах». Розглядаємо його як процес збору інформації про актуальні потреби батьків, що ускладнені порушенням розвитку дитини та вимагають від них специфічних знань, умінь і навичок для їхнього задоволення.

У перебігу формування експерименту (2015-2016) було розроблено змістову структуру соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах, яку представлено у вигляді поетапного алгоритму, що реалізовувався фахівцями у взаємодії з батьками. Підготовчим його етапом є: знайомство соціального педагога з батьками дитини для збору загальної інформації про сім'ю через бесіду та анкетування (анкета первинних даних про сім'ю); діагностична консультація батьків для проведення оцінки їхніх потреб засобом глибинного інтерв'ю (програма глибинного інтерв'ю; картка оцінки потреб батьків) та оцінка рівнів виховного потенціалу батьків (тестові завдання «Мої знання», анкета «Моє ставлення», бланк самооцінки «Мої уміння та навички»); організація психолого-педагогічного обстеження дитини для визначення її додаткових потреб у процесі бесіди та діагностичних занять міждисциплінарної команди (картка міждисциплінарного психолого-педагогічного обстеження дитини); планування заходів із соціально-педагогічної підтримки батьків через педагогічну

нараду, консиліум (картка перспективного планування соціально-педагогічної підтримки батьків); узгодження з батьками перспективного плану їхньої соціально-педагогічної підтримки. Практичний етап включав: упровадження міждисциплінарною командою комплексної програми соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах (індивідуальні та групові консультації, бесіди, круглі столи, семінари, лекції, батьківські конференції, дискусії, ділові ігри, тематичні дні, майстер-класи, батьківський клуб, інформаційно-просвітницькі листівки); моніторинг потреб батьків засобом глибинного інтерв'ю (програма глибинного інтерв'ю; картка оцінки потреб батьків). Завершальний етап містив: оцінку рівнів розвитку виховного потенціалу батьків у процесі тестування (тестові завдання «Мої знання»), анкетування (анкета «Моє ставлення»), самооцінювання (бланк самооцінки «Мої уміння та навички»); аналітико-підсумкову зустріч міждисциплінарної команди (фокус-група, круглий стіл, презентація) для узагальнення результатів упровадження програми, її завершення та корегування (гайд фокус-групи з фахівцями; картка перспективного планування); підсумкову зустріч соціального педагога з батьками (індивідуальна бесіда, фокус-група) для обговорення результатів, завершення роботи або планування її продовження (гайд фокус-групи батьків). Кожний етап алгоритму соціально-педагогічної підтримки батьків розкриває її зміст, форми та методи, що у сукупності становить змістово-методичне забезпечення соціально-педагогічної підтримки таких батьків.

Визначено, що змістово-методичне забезпечення соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах – це комплекс форм і методів соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку, цілеспрямоване та системно організоване впровадження яких сприяє розвитку виховного потенціалу батьків. Обґрунтовано, що змістова складова змістово-методичного забезпечення містить плани, програми, завдання соціально-педагогічної підтримки, а методична – форми та методи. З'ясовано, що дієвими формами соціально-педагогічної підтримки батьків є: лекції, практичні, індивідуальні та тренінгові заняття, круглі столи, ділові ігри, майстер-класи, відеолекторії, педради, індивідуальні та групові консультації, засідання міждисциплінарної команди та творчих груп. Розроблено та впроваджено комплексну програму соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах (125 год.), що складається з інформаційно-методичного, педагогічного, соціального та психологічного блоків, відповідних змістових модулів та тем. Її зміст відповідає визначеним критеріям розвитку виховного потенціалу батьків (когнітивному, мотиваційному, практично-діяльнісному).

Змістово-методичне забезпечення соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах містить: комплексну програму соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах; форми та методи соціально-педагогічної підтримки батьків з розвитку виховного потенціалу батьків (консультації, бесіди, круглі столи, семінари, лекції, тренінги,

круглі столи, конференції, дискусії, ділові ігри, тематичні дні, майстер-класи, відеолекторії, педагогічні ради, тематичні дні, «Дні відкритих дверей», семінари-практикуми, «Клуб підтримки «Батьки – батькам», «Батьківський клуб», круглі столи із запрошеними фахівцями з інших соціальних інституцій); діагностичний інструментарій визначення рівнів розвитку виховного потенціалу таких батьків (тестові завдання «Мої знання», анкета «Мое ставлення», бланк самооцінки «Мої уміння та навички»); форми організації та фіксації результатів соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах (програма глибинного інтерв'ю, анкета первинних даних про сім'ю дитини з особливостями психофізичного розвитку, картка оцінки потреб батьків, картка міждисциплінарного психолого-педагогічного обстеження дитини, картка перспективного планування соціально-педагогічної підтримки батьків, гайд фокус-групи з фахівцями міждисциплінарної команди, гайд фокус-групи з батьками, анкета для вихователів-методистів).

Уточнено функціонально-рольовий репертуар соціального педагога: організатор (організація соціально-педагогічної підтримки); модератор (модерування та спрямування соціально-педагогічної підтримки); педагог-радник (інформування батьків з питань виховання, навчання, соціалізації дитини та взаємодії з іншими учасниками освітньо-виховного процесу); консультант (консультування щодо встановлення зовнішніх соціальних зв'язків батьків); діагност (здійснення оцінки потреб та рівнів розвитку виховного потенціалу батьків); захисник (представництво та лобювання інтересів батьків в різних соціальних інституціях); педагог-методист (розроблення методичного забезпечення соціально-педагогічного спрямування).

Програма експерименту передбачала поступове впровадження змісту, форм та методів соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

У формувальному експерименті взяли участь 140 батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку (7 дошкільних навчальних закладів). Оскільки під час узагальнення даних констатувального етапу дослідження значущих розбіжностей у результатах діагностики рівнів розвитку виховного потенціалу не виявлено, здійснено рівномірний розподіл батьків на контрольну (70 осіб) та експериментальну (70 осіб) групи.

Дієвість впровадженого змістово-методичного забезпечення соціально-педагогічної підтримки батьків перевірялася відповідно до змін, що відбулися у показниках рівнів розвитку виховного потенціалу учасників контрольної та експериментальної груп за кожним із визначених критеріїв. За результатами експериментальної роботи відбулися значні позитивні зрушення у розвитку виховного потенціалу батьків експериментальної групи: найбільша динаміка простежується у показниках за когнітивним та мотиваційним критеріями. Тоді як у контрольній – відбулися незначні зміни. Узагальнені дані результатів експериментальної роботи представлено у табл.

Узагальнені дані експериментальної роботи з розвитку виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах (у %)

Критерій	Рівень	Контрольна група (n=70)			Експериментальна група (n=70)		
		До експ.	Після експ.	Динаміка	До експ.	Після експ.	Динаміка
Когнітивний	Початковий	37,50	35,71	- 1,79	38,33	12,86	- 25,47
	Ситуативний	35,00	28,57	- 6,43	30,55	15,71	- 14,84
	Середній	15,00	21,43	+ 6,43	22,22	41,43	+ 19,21
	Оптимальний	12,50	14,29	+ 1,79	8,90	30,00	+ 21,10
Мотиваційний	Початковий	43,96	31,81	- 12,15	43,06	14,67	- 28,39
	Ситуативний	33,75	42,05	+ 8,3	32,36	18,00	- 14,36
	Середній	15,83	17,26	+ 1,43	15,83	37,83	+ 22,00
	Оптимальний	6,46	8,88	+ 2,42	8,75	29,50	+ 20,75
Практично-діяльнісний	Початковий	33,33	32,80	- 0,53	36,89	15,45	- 21,44
	Ситуативний	40,75	38,90	- 1,85	39,89	21,33	- 18,56
	Середній	14,75	16,40	+ 1,65	14,00	36,00	+ 22,00
	Оптимальний	11,17	11,90	+ 0,73	9,22	27,22	+ 18,00

Порівняння даних експерименту дозволило констатувати наявність істотних розбіжностей між контрольною та експериментальною групами в динаміці рівнів розвитку виховного потенціалу батьків. Виявлено, що в експериментальній групі кількість батьків з оптимальним рівнем розвитку виховного потенціалу зростає з 8,95% до 28,91%, а в контрольній – із 10,04% до 11,69%. Початковий рівень у експериментальній групі зменшився з 39,43% до 14,33%, порівняно з контрольною. У експериментальній групі ситуативний рівень розвитку виховного потенціалу батьків суттєво зменшився на 15,93%. Зміни відбулися і на середньому рівні розвитку виховного потенціалу батьків: у експериментальній групі результати зросли на 21,07%, у контрольній – зросли лише на 3,17%. Одержані результати контрольного експерименту підтвердили суттєвої відмінності у динаміці розвитку виховного потенціалу батьків на користь експериментальної групи (рис).

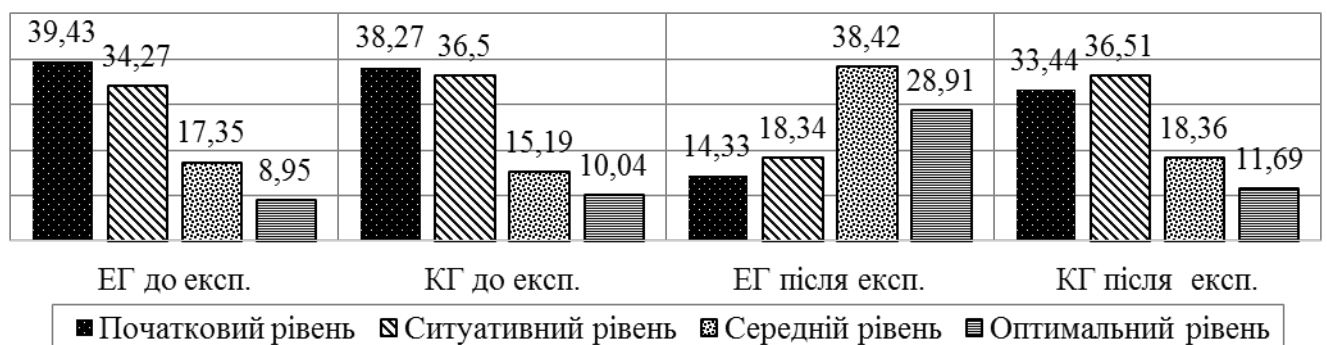

Рис. Динаміка рівнів виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку експериментальної та контрольної груп (у %)

Математичну перевірку рівня значущості відмінностей між показниками вимірів в експериментальній та контрольній групах проведено за допомогою t-критерію Стьюдента.

Порівняльний аналіз результатів підсумкового контрольного зрізу експериментальної роботи та статистична обробка отриманих результатів підтвердили, що запропоноване змістово-методичне забезпечення соціально-педагогічної підтримки, яке розкриває її зміст, форми та методи, є дієвим щодо розвитку виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

Упровадження розробленого змістово-методичного забезпечення сприяло вдосконаленню соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення та запропоновано практичне розв'язання наукової проблеми соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. Результати дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких висновків:

1. На основі узагальнення та систематизації теоретичних підходів до сутності понять «підтримка», «педагогічна підтримка», «соціальна підтримка» та «соціально-педагогічна підтримка», «дитина з особливостями психофізичного розвитку», видів порушень психофізичного розвитку та їхніх особливостей, функціональних обов'язків фахівців дошкільних навчальних закладів, уперше визначено поняття «соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільному навчальному закладі» як комплекс заходів фахівців міждисциплінарної команди закладу, що здійснюються у партнерській взаємодії з батьками та іншими соціальними інститутами з метою розвитку виховного потенціалу батьків задля подальшого забезпечення ними належних умов виховання, навчання та інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку у суспільство.

Уточнено, що діти з особливостями психофізичного розвитку – це особи віком від народження до 18 років, які мають порушення фізичного та (або) психічного здоров'я, спричинені екзо- та ендогенними чинниками і потребують системної медичної, психологічної та соціально-педагогічної підтримки.

2. Проаналізовано вітчизняні та зарубіжні практики соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. Виявлено, що в дошкільних навчальних закладах України відсутня система надання комплексної соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку, не налагоджено міждисциплінарну взаємодію, існує тенденція до злиття функцій соціального педагога та практичного психолога, немає орієнтації на вивчення потреб батьків для створення відповідної програми соціально-педагогічної підтримки. Встановлено, що соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних

навчальних закладах зарубіжних країн ґрунтується на засадах комплексності й наступності, орієнтації на потреби батьків, їхнє залучення у процес інтеграції дитини в освітнє середовище, здійснюється службами раннього втручання у співпраці з дошкільними навчальними закладами від народження дитини.

3. Здійснено оцінку потреб батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. Серед них найактуальнішими є такі: інформаційно-просвітницька (щодо різних аспектів виховання і навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку, подальшої освіти, обізнаності у своїх правах та обов'язках, особливостей інтеграції в соціум), соціально-правова (щодо посередництва в отриманні різних видів соціальної допомоги; підвищення рівня обізнаності щодо соціального захисту дітей з особливостями психофізичного розвитку та їхніх батьків), психолого-педагогічна (щодо підвищення рівня педагогічної культури; налагодження позитивного психологічного мікроклімату в сім'ї; формування толерантного ставлення до дітей з особливостями психофізичного розвитку у батьків здорових дітей).

Встановлено, що метою соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах є розвиток виховного потенціалу батьків на підставі оцінки їхніх потреб.

4. Обґрунтовано критерії, показники розвитку виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах: *когнітивний* (знання особливостей психофізичного розвитку дитини та специфіки виду порушення; потреб своєї дитини, методів їх оцінки; прав дитини з особливостями психофізичного розвитку та гарантій з боку держави щодо їх забезпечення; знання методів та інструментів ефективного виховання та розвитку дитини з особливостями психофізичного розвитку; функціонально-рольового репертуару фахівців дошкільного навчального закладу; інтеграції та інклюзії таких дітей, їх видів та шляхів; форм соціально-педагогічної підтримки батьків та фахівців, що її надають); *мотиваційний* (ставлення до розширення соціальних контактів дитини поза дошкільним навчальним закладом; взаємодії з фахівцями дошкільного навчального закладу з метою ефективного розвитку дитини; отримання знань, вдосконалення навичок щодо різних аспектів розвитку та соціального виховання дитини; об'єднання та взаємодії з іншими батьками в інтересах своїх дітей); *практично-діяльнісний* (уміння взаємодіяти з фахівцями та іншими батьками дошкільного навчального закладу; проводити розвивальні заняття з дитиною в домашніх умовах; володіння навичками захисту прав дитини з особливостями психофізичного розвитку; побудова спілкування з іншими членами сім'ї та їх залучення до виховання дитини; володіння навичками пошуку ресурсів для мобілізації та підтримки свого психоемоційного стану). Виявлено рівні розвитку виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах (початковий, ситуативний, середній, оптимальний) і розроблено авторський діагностичний інструментарій (тестові завдання «Мої знання», анкета «Моє ставлення», бланк самооцінки «Мої уміння та навички»).

Визначено, що розвиток виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільному навчальному закладі – це комплекс заходів,

що здійснюється міждисциплінарною командою фахівців дошкільного навчального закладу та спрямований на підвищення рівня знань, формування мотивації, умінь та навичок батьків задля забезпечення ними потреб дитини з особливостями психофізичного розвитку та якісного виконання батьківських функцій.

5. Розроблено і перевірено дієвість змістово-методичного забезпечення соціально-педагогічної підтримки батьків в дошкільних навчальних закладах, що містить: комплексну програму соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах; форми та методи соціально-педагогічної підтримки батьків з розвитку виховного потенціалу; діагностичний інструментарій для визначення рівнів розвитку виховного потенціалу таких батьків; форми організації та фіксації результатів соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

Обґрунтовано змістову структуру соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах й алгоритм її впровадження. Визначено функціонально-рольовий репертуар соціального педагога.

Здійснено експериментальну перевірку дієвості змістово-методичного забезпечення соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. Результати контрольного зрізу вказують на наявність суттєвих відмінностей між контрольною та експериментальною групами.

Проблема соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах не вичерпується цим дисертаційним дослідженням. Перспективними напрямками вивчення означеної проблеми вбачаємо: підготовку фахівців до здійснення соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах; розроблення змістового забезпечення міжсекторної взаємодії щодо підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Чечко Т. М. Інклюзивна освіта: досвід включення дітей із синдромом Дауна в дошкільний навчальний заклад. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»* : зб. наук. пр. Київ : Гнозис, 2013. Вип. 31. Т. IX (51) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору». С. 589–595.

2. Чечко Т. М. Зміст соціально-педагогічної підтримки сімей, які виховують дітей з особливостями психофізичного розвитку. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»* : зб. наук. пр. Київ : Гнозис, 2014. Вип. 35. Т. IV (55) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору». С. 465–472.

3. Чечко Т., Лях Т. Сутність соціально-педагогічної підтримки особистості. *Науковий вісник Чернівецького університету* : зб. наук. пр. Чернівці : ЧНУ, 2015. Вип. 739 : Педагогіка та психологія. С. 207–214.

4. Чечко Т. М. Сучасні підходи до класифікації видів порушень психофізичного розвитку у дітей. *Науковий вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка* : зб. наук. пр. Луганськ : ЛНУ, 2016. Вип. № 3 (300), ч. 2 : Педагогічні науки. С. 111–118.

5. Чечко Т. Аналіз зарубіжних практик соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку. *Освіта осіб з особливими потребами : шляхи розбудови* : зб. наук. праць / ред. В. В. Засенко, А. А. Колупаєва. Київ : Наша друкарня, 2017. Вип. 13. С. 262–271.

6. Чечко Т. М. Аналіз потреб батьків, які виховують дітей з особливостями психофізичного розвитку, у соціально-педагогічній підтримці в умовах дошкільного навчального закладу. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. пр. Київ : Гнозис, 2017. Вип. 21-3. Т. IV (78) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». С. 537–549.

7. Чечко Т. М. Аналіз функціонально-рольового репертуару соціального педагога у контексті соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. *Науковий вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка* : зб. наук. пр. Луганськ : ЛНУ, 2018. Вип. № 1 (315), ч. 1 : Педагогічні науки. С. 163–172.

8. Чечко Т. М. Комплексна програма соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. *Науковий вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка* : зб. наук. пр. Луганськ : ЛНУ, 2018. Вип. № 6 (320), Педагогічні науки. С. 296–307.

9. Чечко Т. Алгоритм соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. *Науковий журнал «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології»*: Суми : Вид-во Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2018. Вип. № 3 (77): Педагогічні науки. С. 264–275.

10. Чечко Т. Н. Содержание взаимодействия семьи и дошкольного образовательного учреждения в воспитании ребенка с особенностями психофизического развития. *Вестник Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы*. Серыя 3: Філалогія. Педагогіка. Псіхалогія. 2018. Том 8. № 2. С. 131–142.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

11. Чечко Т. Н. Дефиниция «ребенок-инвалид» в контексте нормативно-правового обеспечения социальной и социально-педагогической работы в Украине. *Социально-педагогическая деятельность : сферы сотрудничества и взаимодействия* : материалы I Межрегион. заочной науч.-практ. интернет-конф. с международным участием (г. Кострома, 29–31 октября 2015 года) / сост. Т. Е. Коровкина ; науч. ред. Ж. А. Захарова. Кострома : КГУ им. Н. А. Некрасова, 2015. С. 40–47.

12. Чечко Т. Н. Практики социально-педагогической поддержки родителей детей с особенностями психофизического развития в специальных дошкольных

учреждениях. *Наука сегодня: постулаты прошлого и современные теории* : материалы IV международной научно-практической конференции (13 октября 2016 г) / ред. А. А. Зарайский. Саратов : Академия Бизнеса, 2016. – С. 55–59.

13. Чечко Т. М. Сутність і класифікація причин виникнення порушень психофізичного розвитку особистості. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика* : наук.-метод. журнал. Київ : Аспект-Поліграф, 2016. № 3–4. С. 68–75.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

14. Чечко Т. М. Соціально-педагогічний супровід дітей дошкільного віку з особливостями психофізичного розвитку. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки* : матеріали IV щорічної Всеукр. наук.–практ. конф., 27 березня 2014 р. / ред. В. О. Огнев'юк. Київ : Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2014. С. 238–242.

АНОТАЦІЇ

Чечко Т.М. Соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2018.

Дисертаційне дослідження присвячено проблемі соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах. Узагальнено вітчизняні та зарубіжні практики соціально-педагогічної підтримки батьків у контексті проблеми дослідження. Вперше визначені поняття «соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільному навчальному закладі», «розвиток виховного потенціалу батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільному навчальному закладі»; обґрунтовано змістову структуру соціально-педагогічної підтримки таких батьків в дошкільних навчальних закладах; розроблено критерії, показники та рівні розвитку виховного потенціалу батьків. Доведено дієвість змістово-методичного забезпечення соціально-педагогічної підтримки батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільних навчальних закладах.

Ключові слова: діти з особливостями психофізичного розвитку, дошкільний навчальний заклад, соціально-педагогічна підтримка, соціально-педагогічна підтримка батьків дітей з особливостями психофізичного розвитку в дошкільному навчальному закладі, оцінка потреб, розвиток виховного потенціалу батьків.

Чечко Т.Н. Социально-педагогическая поддержка родителей детей с особенностями психофизического развития в дошкольных учебных заведениях. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. – Киевский университет имени Бориса Гринченко, Киев, 2018.

Диссертационное исследование посвящено проблеме социально-педагогической поддержки родителей детей с особенностями психофизического развития в дошкольных учебных заведениях. Обобщены отечественные и зарубежные практики социально-педагогической поддержки родителей в контексте проблемы исследования. Впервые определены понятия «социально-педагогическая поддержка родителей детей с особенностями психофизического развития в дошкольном учебном заведении», «развитие воспитательного потенциала родителей детей с особенностями психофизического развития в дошкольном учебном заведении»; обоснованно содержательную структуру социально-педагогической поддержки таких родителей в дошкольных учебных заведениях; разработаны критерии, показатели и уровни развития воспитательного потенциала родителей. Доказана действенность содержательно-методического обеспечения социально-педагогической поддержки родителей детей с особенностями психофизического развития в дошкольных учебных заведениях.

Ключевые слова: дети с особенностями психофизического развития, дошкольное учебное заведение, социально-педагогическая поддержка, социально-педагогическая поддержка родителей детей с особенностями психофизического развития в дошкольном учебном заведении, оценка потребностей, развитие воспитательного потенциала родителей.

Chechko T.M. Social and pedagogical support of parents of children with peculiarities of psychophysical development in pre-school educational institutions. – Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.05 – social pedagogy. – Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, 2018.

The thesis is devoted to the problem of social and pedagogical support of parents of children with peculiarities of psychophysical development in pre-school educational institutions. Theoretical approaches to the essence of the concepts of «support», «pedagogical support», «social support», and «social and pedagogical support», «children with peculiarities of psychophysical development», types and features of disorders in psychophysical development, functional duties of specialists of pre-school educational institutions are summarized and classified in the thesis. The author generalizes national and foreign practices of social and pedagogical support of parents of such a children.

The content of the concept of «social and pedagogical support of parents of children with peculiarities of psychophysical development in pre-school educational institutions» as a complex of activities of the specialists of the interdisciplinary team of pre-school educational institutions performed with parents and other social institutions in order to develop the educational potential of parents to ensure appropriate conditions for the upbringing, education and integration of children with peculiarities of psychophysical development into society is determined for the first time.

The concepts of «children with peculiarities of psychophysical development» and «assessment of the needs of parents of children with peculiarities of psychophysical development in pre-school educational institutions» are specified.

The content of social and pedagogical support of parents of children with peculiarities of psychophysical development in pre-school educational institutions which contains the algorithm of such support and consists of preparatory, practical and final stages is developed and substantiated.

The concept of the «development of educational potential of parents of children with peculiarities of psychophysical development in pre-school educational institutions» as a complex of activities of the specialists of the interdisciplinary team aimed at increasing levels of knowledge, forming motivation, skills and abilities of parents to satisfy the needs of a child with peculiarities of psychophysical development and fully perform parental functions is defined.

The criteria and indicators of development of educational potential of parents of children with peculiarities of psychophysical development in pre-school educational institutions are substantiated: cognitive (knowledge of parents from different aspects of bringing-up and educating children); motivational (parental attitude to the changes in efficient development of the child, dealing with problem solving and satisfying their child's needs, desire for self-improvement as a parent, performing parental functions) and practical-activity (skills and abilities of parents necessary for the effective socialization of children and the needs of the family as a whole). The levels of the development of educational potential of such parents (initial, situational, average and optimal) are detected; diagnostic tools for their determining («My knowledge» test, «My attitude» questionnaire, «My skills and abilities» self-assessment form) are developed.

The effectiveness of the implemented content-methodological support for the social and pedagogical support of parents of children with peculiarities of psychophysical development in pre-school educational institutions, which includes the comprehensive program of social and pedagogical support of parents of children with peculiarities of psychophysical development in pre-school educational institutions; forms and methods of the support in the development of educational potential of parents; diagnostic tools for determining the levels of educational potential of such parents; forms of organizing and recording the results of social and pedagogical support of parents of children with peculiarities of psychophysical development in pre-school educational institutions has been proved.

The content-methodological support for the social and pedagogical support of such parents is determined as a complex of forms and methods of social and pedagogical support of parents of children with peculiarities of psychophysical development; their intentional and systematic implementation contributes to the development of educational potential of parents.

Keywords: children with peculiarities of psychophysical development, pre-school educational institutions, social and pedagogical support, social and pedagogical support of parents of children with peculiarities of psychophysical development in pre-school educational institutions, assessment of the needs, development of educational potential of parents.